

Список використаних джерел:

1. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності : лист М-ва освіти і науки України від 20.05.2020 р. № 1/9-263. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/dopitannya-uniknennya-problem-i-pomilk-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti>.
2. Положення про Національний репозитарій академічних текстів : постанова КМУ від 19 лип. 2017 р. № 541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2017-%D0%BF#Text>.
3. Регламент роботи Національного репозитарію академічних текстів : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 04 лип. 2018 р. № 707. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0858-18#Text>.
4. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» № 2145 від 05.09.2017 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/gyusariy.pdf>.
5. [StrikePlagiarism.com](https://strikeplagiarism.com) : веб-сайт. URL: <https://strikeplagiarism.com/uk/>.

УДК 027:005.963(477)

**СУЧАСНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ**

Ковальчук Галина Дмитрівна,

методист,

Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті розглянуто сучасний етап науково-методичної діяльності публічних бібліотек України. Прослідкована зміна основоположних принципів, механізмів методичної роботи у пострадянський період. Виявлені нові тенденції у напрямках, формах методичної діяльності та можливості інформаційних технологій у її осучасненні.*

***Ключові слова:** науково-методична діяльність, методичний центр, методична допомога, методична практика, продукти методичної діяльності.*

СОВРЕМЕННЫЕ ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПУБЛИЧНЫХ БИБЛИОТЕК УКРАИНЫ

Ковальчук Галина Дмитриевна,

методист,

Харьковская государственная научная библиотека
имени В. Г. Короленко

***Аннотация.** В статье рассмотрен современный этап научно-методической деятельности публичных библиотек Украины. Прослежены изменения основополагающих принципов, механизмов методической работы в постсоветский период. Выявлены новые тенденции в направлениях, формах методической деятельности и возможности информационных технологий в ее осовременивании.*

***Ключевые слова:** научно-методическая деятельность, методический центр, методические пособия, методическая практика, продукты методической деятельности.*

MODERN VECTORS OF DEVELOPMENT SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL ACTIVITY PUBLIC LIBRARIES OF UKRAINE

Kovalchuk Galina Dmitrievna,

methodist,

Kharkiv State Science Library of Name V. G. Korolenka

***Abstract.** The article considers the current stage of scientific and methodological activities of public libraries of Ukraine. Changes in the fundamental principles and mechanisms of methodical work in the post-Soviet period have been traced. New tendencies in directions, forms of methodical activity and possibilities of information technologies in its modernization are revealed.*

***Keywords:** scientific and methodical activity, methodical center, methodical grants, methodical practice, products of methodical activity.*

На початок 1990-х років здавалося, що методичні функції бібліотек відійдуть у небуття. Концепція методичної роботи в радянській інтерпретації бібліотечною спільнотою вже не

сприймалася. Опоненти методичних служб вважали методистів провідниками догматичної ідеології, звинувачували їх у тому, що вони обмежували творчу ініціативу бібліотекарів, сприяли знеособленню праці, робили її одноманітною і трафаретною. Деякі бібліотеки почали ліквідувати методичні підрозділи, або перетворювали їх на відділи консалтингу, менеджменту, маркетингу, тобто на відділи з більш обмеженими, порівняно з методичними відділами, функціями.

Але згодом бібліотечна спільнота прийшла до усвідомлення, що методична служба себе не вичерпала і без ідеологічного навантаження, без жорстких централізованих принципів і методів методичного керівництва вона може виконувати свої важливі системні функції. Поступово почалося «оздоровлення» методичної діяльності.

Переглядаються радянські сутнісні поняття методичної діяльності. Відбувається зміна основоположних принципів, механізмів методичної підтримки, а саме: змінюється цільова орієнтація методичного забезпечення (допомога, підтримка, супровід), починають розвиватися партнерські відносини між методичними центрами і бібліотекарями, змінюється стиль методичної практики з директивного на рекомендаційний.

Відсутність диктату, однакових для всіх «правил гри» сприяли тому, що кожна бібліотека змогла обирати свої, властиві тільки їй, варіанти діяльності. Процес трансформації методичної служби в Україні здійснювався стихійно, конструктивної програми її модернізації бібліотечна спільнота не запропонувала. Не відбулося оновлення нормативно-правового забезпечення сфери методичної діяльності.

Водночас методичний простір почав розширюватися за рахунок небібліотечних структур. Першими такими структурами стали громадські бібліотечні товариства. Одним із них було Харківське бібліотечне товариство (ХБТ), створене у 1990 р., яке ставило завдання сприяти розширенню співробітництва бібліотек, їх кооперації та координації. Важливу роль у налагодженні комунікації між бібліотеками різних видів відіграла секція науково-методичної роботи при ХБТ, створена у 1997 р. З 2011 р. секція продовжує працювати при Харківському відділенні Української бібліотечної асоціації (УБА).

Активно здійснює методичну діяльність УБА, беручи участь у розробці методичних і нормативних документів, ініціюючи інноваційні проекти, займаючись адвокацією, підвищенням кваліфікації бібліотечних працівників. УБА співпрацює з вітчизняними та закордонними фондами, організаціями (фонд «Відродження», «Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів»

(IREX). Інститут відкритого суспільства, Британська Рада, Гете-Інститут, Посольство США в Україні). З їхньою допомогою були реалізовані проєкти, які дали змогу осучаснити роботу українських бібліотек. УБА виступила партнером у реалізації одного з найбільш масштабних міжнародних проєктів в Україні – «Бібліоміст». Завдяки цій програмі в Україні відкрито і оснащено сучасною комп'ютерною технікою 25 тренінгових центрів, бібліотекарі отримали змогу брати участь у різних програмах професійного розвитку, онлайн конкурсах. Все це сприяло формуванню нового професійного світогляду методистів.

Сучасна методична практика відрізняється різноманітністю змісту, форм, методів, продуктів методичної діяльності. Залишилися й традиційні напрями: аналізування діяльності бібліотек, методичний моніторинг, виявлення і впровадження інновацій, розробка методик і підготовка методичних матеріалів, організація безперервної освіти бібліотечних кадрів. У той же час з'явилися і розвиваються не властиві раніше методичній службі такі напрямки, як прогнозування, проєктно-програмна діяльність, рекламна діяльність, паблік-рілейшинз.

Базовим для методичної діяльності був і залишився аналітичний напрямок. Саме на основі аналізу будується вся система методичної допомоги бібліотекам. Методичні центри приділяють цьому напрямку велику увагу: здійснюють моніторинг розвитку бібліотечної справи в регіоні, готують аналітичні огляди діяльності роботи бібліотек. Обласні наукові бібліотеки щороку готують статистичні збірники та аналітичні огляди, експертно-діагностичні аналізи діяльності бібліотек області, як-то: «Діяльність бібліотек Івано-Франківської області за ... рік», «Бібліотеки Вінничини у ... році», «Волинь бібліотечна: ... рік», «У нас у бібліотеках» (Закарпатська ОУНБ) тощо.

Методична робота все частіше містить елементи наукової праці: проведення діагностики бібліотечної системи, підготовка концепцій, прогнозів і перспектив розвитку бібліотек, бібліотечної галузі в цілому, розробка нормативів, стандартів регламентів, підготовка наукових публікацій, здійснення наукових досліджень.

Методичні центри збільшили обсяг видань науково-методичного характеру, в яких подано методики нових видів бібліотечної діяльності: соціальне партнерство, тренінгова робота бібліотек, імідж та етика професійної діяльності бібліотек, адвокація тощо. В обласних методичних центрах видаються професійні журнали, зокрема: «Бібліотечна Дніпропетровщина», «Бібліотечна орбіта» (ОУНБ м. Кропивницький), «Бібліотечна практика» (Миколаївська ОУНБ), «Калейдоскоп досвіду» (Херсонська ОУНБ).

Радикально на цей напрямок вплинули інформаційні технології. Широке розповсюдження отримали дистанційні форми навчання: інтернет-конференції, онлайн-тренінги, вебіари («Бібліотечне обслуговування: нова реальність» «Модернізація бібліотечних фондів» – Хмельницька ОУНБ), творчі майстерні методистів (Волинська ОУНБ), скайп-зустрічі, онлайн клуби методистів (Хмельницька, ОУНБ), відеоконференції («Маркетинг у соціальних мережах: сучасні тренди та вимоги просування» – Рівненська ОУНБ), електронні дистанційні курси («Основи моніторингу та оцінки діяльності бібліотек», «Адвокація», «Бібліотеки – мости до е-урядування» – Миколаївська ОУНБ).

Професійний розвиток продовжує здійснюватися не лише у віртуальному, але у традиційному режимі, наприклад – в обласній школі бібліотечних інновацій (Чернівецька ОУНБ), школі бібліотечного лідера (Рівненська ОУНБ), обласній квітневій школі методиста, обласній травневій школі керівника-лідера, обласній виїзній проблемно-творчій лабораторії (Дніпропетровська ОУНБ), обласному конкурсі бібліотечних ініціатив «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади» (Хмельницька ОУНБ), різноманітних тренінгах, ділових іграх тощо.

Інформаційний напрям науково-методичної діяльності стає більш ефективним. Методисти здійснюють інформування про публікації, видання, методичні заходи, правові, нормативні та інші документи, використовуючи сайти, портали, соціальні медіа (блоги, сторінки у соціальних мережах, форуми тощо).

Більшість головних методичних центрів України на бібліотечних сайтах створили окремі сторінки, присвячені методичній діяльності, наприклад: «Бібліотечному фахівцю», «Бібліотекарю», «Методист on-line», «На допомогу бібліотекарю», «Фахівцю бібліосервісу» тощо. Першою розпочала цю діяльність Національна парламентська бібліотека України, створивши у 2004 р. методичний модуль «Бібліотекар України». Сьогодні це самостійний інформаційний ресурс, відомий як методичний сайт «Бібліотечному фахівцю», на якому представлена велика кількість корисної інформації для бібліотекарів, а також надається можливість отримати віртуальні консультації з різних напрямів бібліотечної роботи.

На тематичних модулях бібліотек України зосереджена велика кількість матеріалів, які потрібні методистам, зокрема з питань законодавчого забезпечення галузі, професійного розвитку (програми конференцій, семінарів, тренінгів), узагальнений досвід роботи бібліотек, видавнича діяльність, результати бібліотечних конкурсів,

методичні рекомендації. Матеріали методичного характеру зосередили також і на сайті УБА, де виставляється інформація для підвищення кваліфікації, висвітлюються новими бібліотечного середовища України тощо.

Популярною формою мережевої комунікації стали бібліотечні блоги. У бібліотечному середовищі України їх, правда, небагато, хоча вони не є складними у створенні, підтримці, наповненні («Бібліометодистка» – Хмельницька ОУНБ, «Методичний блог» – Рівненська ОУНБ, «Бібліосвіт міста» – Запорізька ОУНБ та ін.) Розповсюдженими стають бібліотечні сторінки у фейсбуці.

Інформаційні технології суттєво вплинули на всі базові функції методичної діяльності – аналітичну, навчальну, інформаційну, комунікаційну. Моніторинг діяльності бібліотек можна здійснювати, використовуючи інформацію, представлену на бібліотечних сайтах. Тобто обстеження бібліотек здійснюється здебільшого у віртуальному середовищі. З'явилися принципово інші способи інформування бібліотекарів і організації доступу до фахової інформації. Перенесення методичних ресурсів в електронне середовище робить їх більш доступними. У підвищенні кваліфікації широке розповсюдження отримали дистанційні форми навчання: онлайн вебіари, лекції та тренінги, інтернет-конференції. Це дозволило бібліотекам без додаткових затрат брати участь в навчальних заходах не тільки своїх методичних центрів, але і будь-яких. В електронному середовищі здійснюється методичне консультування через скайп, електронну пошту, соціальні мережі. Дистанційні форми спілкування підвищили оперативність цієї діяльності. Віртуальне методичне середовище формує нові ролі методиста, серед яких – куратор контенту, редактор сайту, навігатор мережевих ресурсів. На жаль, поки що недостатньо розроблена методика самої методичної роботи в умовах електронних технологій. Не існують загальні моделі спеціалізованих сайтів, про що свідчить їх різноманітність. Не визначені жанри, напрями електронних методичних видань.

Отже, в сучасному розвитку науково-методичної діяльності в Україні прослідковуються наступні тенденції:

- формується нова концепція методичної роботи як відкритого методичного інформаційного простору, умови для якого створили у тому числі і комп'ютерні технології;

- відбувається розширення системи методичних структур, методична діяльність здійснюється не тільки державними, але і різними громадськими організаціями;

– активно використовується інформаційні технології в методичній діяльності, збільшується кількість електронних методичних ресурсів і забезпечується віддалений доступ до них;

– характер перетворень стихійний, не керований.

Методична діяльність українських бібліотек не втратила свого значення. Бібліотечній спільноті України вдалося довести її життєздатність, демонструючи вміння відмовлятися від застарілих стереотипів, шукати і знаходити шляхи її осучаснення, нові форми, нові напрями. Методисти продовжують виконувати свою основну функцію – аналізувати існуючий стан речей і надавати реальну методичну допомогу відповідно до соціального запиту суспільства. Методична діяльність буде змінюватися разом з розвитком бібліотек і методисти мають бути не тільки готовими до цих змін, але і навчатися працювати на випередження.

Список використаних джерел:

1. Греськів О. Науково-методична діяльність у контексті функціонування сучасної бібліотеки / О. Греськів // Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника: історія і сучасність : доп. та повідомл. наук.-практ. конф. (28 – 30 жовтня 2010 р.) – Львів, 2010. – С. 73–76.

2. Виноградова О. Б. Науково-методична діяльність бібліотек України (70 – 90-і роки) : автореферат дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / О. Б. Виноградова ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 1998. – 16 с.

3. Ковальчук Г. Д. Стан та тенденції розвитку науково-методичної діяльності публічних бібліотек Східної України / Г. Д. Ковальчук // Методична діяльність бібліотек: традиції, інновації, перспективи : матеріали регіон. наук.-практ. конф., 2 листоп., 2004. – Харків : ХДНБ, 2005. – С. 47 – 56.

4. Куніч О. П. Методична робота ХДНБ ім. В. Г. Короленка: становлення, тенденції розвитку / О. П. Куніч // Методична діяльність бібліотек: традиції, інновації, перспективи : матеріали регіон. наук.-практ. конф., 2 листоп. 2004 р. – Харків : ХДНБ, 2005. – С. 3 – 39.

5. Лобузін К. Шляхи інтеграції бібліотечної діяльності до онлайнового середовища / К. Лобузін // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 7. – С. 30–34.

6. Цуріна І. О. Впровадження інформаційно-комунікативних технологій: методичний аспект / І. О. Цуріна // Українське бібліотекознавство в історичному вимірі, до 140-річчя від дня народження Л. Б. Хавкіної: (За матер. міжнар. нац. читань з нагоди

105-річниця відділу бібліотекознавства) / Держ. закл. «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка». – Харків : Фоліо, 2011. – С. 70 – 75.

УДК 024.1

ЧИТАЧ – КОРИСТУВАЧ – КЛІЄНТ БІБЛІОТЕКИ: КОГО ОБСЛУГОВУЄМО?

Ковальчук Марина Борисівна,

бібліотекарка відділу обслуговування Наукової бібліотеки,
Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка

Рибальченко Олена Миколаївна,

заступниця директорки Наукової бібліотеки,
Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка

Анотація. В статті на прикладі роботи Наукової бібліотеки ХНТУСГ розглянуто питання вживання термінології щодо суб'єктів обслуговування бібліотекою, що пов'язано з послугами, які нею надаються.

Ключові слова: обслуговування в бібліотеці, користувач бібліотеки, клієнт бібліотеки, бібліотечні послуги.

ЧИТАТЕЛЬ – ПОЛЬЗОВАТЕЛЬ – КЛИЕНТ БИБЛИОТЕКИ: КОГО ОБСЛУЖИВАЕМ?

Ковальчук Марина Борисовна,

библиотекарка отдела обслуживания Научной библиотеки,
Харьковский национальный технический университет сельского
хозяйства имени Петра Василенко

Рибальченко Елена Николаевна,

заместитель директора Научной библиотеки,
Харьковский национальный технический университет сельского
хозяйства имени Петра Василенко

Аннотация. В статье на примере работы Научной библиотеки ХНТУСХ рассмотрен вопрос применения терминологии в отношении